

УДК 323.22(55)+621.039+623.454.8:327.58

DOI: 10.24144/2078-1431.2024.2(33).147–157

Віталій Андрейко,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних студій
та суспільних комунікацій

Тетяна Плехова,

студентка факультету
історії та міжнародних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ІРАНСЬКА ЯДЕРНА ПРОГРАМА В СИСТЕМІ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ

У статті розглядається історичний контент іранської ядерної програми та позиції геополітичних акторів щодо неї. Наголошується, що зазначена програма в модерній формі, яка активно розвивається, викликає закономірні побоювання, а індикатори ядерної активності в Ірані стали гарячою темою на міжнародній арені. Іран, за версією багатьох аналітиків, може наблизитися до створення власної ядерної зброї. Цей факт вкрай негативно впливає не тільки на геополітичну ситуацію в близькосхідному регіоні, а й на глобальну міжнародну безпеку. Спільні зусилля міжнародної спільноти спрямовані на запобігання розповсюдженню ядерної зброї, тому контроль над ядерною програмою Ірану має велике значення. Крім цього, якщо Іран наблизиться до розробки ядерної зброї, це може спонукати інші країни зробити те ж саме, загрожуючи глобальній безпеці.

У рамках статті приділено увагу міжнародним угодам та дипломатичним зусиллям заради виконання Тегераном усіх умов та стандартів Міжнародного агентства з атомної енергії.

Ключові слова: *Іран, ядерна програма, ядерна зброя, нерозповсюдження ядерної зброї, Спільний всеосяжний план дій.*

The paper considers the origins of the Iranian nuclear programme and the positions of geopolitical actors in relation to it. It is emphasised that Iran's modern and rapidly developing nuclear programme undoubtedly causes many misunderstandings and fears, and indicators of nuclear activity in Iran have become a hot topic on the international arena. According to many analysts, Iran is now on the verge of developing its own nuclear weapons. This fact has an extremely negative impact not only on the geopolitical situation in the Middle East region, but also on global international security. The joint efforts of the international community are aimed at preventing the proliferation of nuclear weapons, and from this point of view, control over Iran's nuclear programme is of great importance. In addition, if Iran moves closer to developing nuclear weapons, it could encourage other countries to do the same, threatening global security.

The study also pays attention to international agreements and diplomatic efforts to ensure that Tehran complies with all the conditions and standards of the International Atomic Energy Agency.

Keywords: *Iran, nuclear programme, nuclear weapons, non-proliferation of nuclear weapons, Joint Comprehensive Plan of Action.*

Сьогоднішня стурбованість світової спільноти з приводу ядерної програми Ірану диктується ймовірністю того, що Тегеран піде шляхом КНДР. Це означає що Іран офіційно вийде з Договору про нерозповсюдження ядерної зброї і створить атомну зброю. Це означало б остаточний крах Договору і в цілому режиму ядерного нерозповсюдження. До ознак цієї ймовірності належать: зростання реальності конфлікту з бойовим застосуванням ядерної зброї та можливості її несанкціонованого використання, подальшого поширення між можливими майбутніми кандидатами, якот: Японія, Південна Корея, Тайвань, В'єтнам, Саудівська Аравія, Алжир, Сирія, Туреччина, Індонезія, Бразилія, ПАР, Нігерія, Єгипет.

Сама іранська ядерна програма має чималу історію. Ще у 90-х рр., на попередньому етапі проектних робіт з реактора, Іран отримував допомогу від Китаю та Росії. Російські науковці надавали допомогу Ірану у розробці паливних елементів. В той самий час Китай поставив важководний реактор, який експлуатувався з середини 90-х р. та був призначений для набуття досвіду роботи. КНР також здійснювала постачання важкої води. При цьому реактори на важкій воді є ідеальними пристроями для напрацювання збройового плутонію, чим і скористалися іранські дослідники.

У вересні 2002 р. Тегеран заявив про плани розвитку своєї ядерної енергетики. Будучи членом Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) та відповідно до Угоди про гарантії INFCIRC/214, яка набула чинності 15 травня 1974 р., Іран на початку 2003 р. проінформував Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) про свою програму збагачення урану. У тому ж році Іран проінформував агентство про намір збудувати свій важководний дослідний реактор [12].

У 2002 р. МАГАТЕ стало відомо про отримання Іраном у 1991 р. від країни — постачальника нового ядерного матеріалу. При цьому Іран, за Угодою про гарантії, був зобов'язаний надати агентству звіт про імпорт ядерного матеріалу та звіт про його використання.

В той самий час створення Тегераном потужностей зі збагачення урану в сукупності з порушенням зобов'язань щодо ДНЯЗ справедливо викликало занепокоєння міжнародної спільноти. У світовій спільноті закономірно виникла підозра, що збагачення урану потрібне Ірану для створення ядерної зброї. Фактично наявність у будь-якій країні промислового збагачення дає їй потенційну здатність подолати технічну перешкоду на шляху до створення ядерної зброї. Зазначимо, технологія збагачення урану для ядерного палива та сама, що й для напрацювання високозбагаченого урану для ядерної зброї [10].

Цілеспрямована робота іранського керівництва щодо напрацювання власної ядерної програми не могла не викликати стурбованості з боку сві-

тової спільноти. Так Генеральним директором МАГАТЕ було прийнято низку рішень щодо ядерної програми Ірану. В той самий час Рада Безпеки ООН прийняла кілька резолюцій (1696 (2006), 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008), 183) (2010) та 2224 (2015), які зобов'язували Іран зупинити програму збагачення урану та працювати лише над проектами, пов'язаними з будівництвом дослідницького реактора.

Резолюції МАГАТЕ та ООН закликали Іран діяти відповідно до положень Додаткового протоколу до Угоди про гарантії з МАГАТЕ та вжити всіх заходів, необхідних для отримання впевненості у винятково мирних цілях його ядерної програми. Істотну роль у врегулюванні всіх питань відіграла багатостороння дипломатія за участю країн-контролерів. Останню групу ставили постійні члени РБ ООН [1].

Ядерна програма Ірану викликала занепокоєння у МАГАТЕ починаючи з 2003 р. Міжнародна організація вела активну роботу з відновлення справжньої історії, масштабу і характеру ядерної діяльності Ісламської Республіки.

Резолюція РБ ООН 1696 (2006) вимагала від Ірану надавати МАГАТЕ доступ до всіх робіт, пов'язаних із спорудженням реактора та виробництвом важкої води [13].

Влітку 2006 р. МАГАТЕ отримало доступ до майданчика будівництва реактора та провело перевірку інформації про саму його конструкцію. Перевірка підтвердила, що спорудження реактора ведеться відповідно до наданої раніше інформації. Слід зазначити, що у всіх звітах агентства про перевірки у період 2006–2013 рр. відзначалася відсутність в Ірані ознак діяльності з переробки відпрацьованого ядерного палива. В той самий час виробництво важкої води Іраном не зупинялося, але у серпні 2011 р. інспектори отримали доступ до резервуарів води [7].

При цьому інспекції агентства дозволили МАГАТЕ встановити, що з 80-х до початку 2000-х років Іран здійснював незаявлену ядерну дослідницьку діяльність в організаціях, які були пов'язані з міністерством оборони. Під тиском світової спільноти у 2003 р. Тегеран ухвалив рішення про відкриття документів про обсяги та партнерів постачальників ядерного палива. МАГАТЕ була отримана інформація про технологію центрифужного збагачення, конверсії сполук урану та виробництва напівсферичних металевих деталей із збагаченого урану.

Здатність Ісламської Республіки Іран (ІРІ) здійснювати збагачення урану до 20%-го рівня загострила увагу МАГАТЕ на можливості виробництва Іраном ядерно-вибухового пристрою. Аналіз зібраної інформації дозволив агентству констатувати про можливість Ірану здійснити план розробки ядерного боєзаряду [5].

Зусилля МАГАТЕ з одержання роз'яснень щодо питань які становлять ядерну програму, не знайшли належного відгуку у керівництва Ірану. Процес зрушився з мертвої точки лише після того, як 24 листопада 2013 р. у Женеві Німеччина, Великобританія, Франція, Китай, Російська Федерація та Сполучені Штати Америки узгодили з Іраном Спільний план дій (СПД). Його метою була реалізація поетапних, взаємно узгоджених заходів, які забезпечують винятково мирний характер іранської ядерної програми. Від-

повідно до Спільного плану дій Тегеран зобов'язався надавати МАГАТЕ відповідну інформацію та регульований доступ до ядерних установок.

Більш продуктивна взаємодія Ірану з агентством почалася в липні 2015 р. з досягненням угоди між Іраном та учасниками групи контролю. У серпні 2015 р. Генеральним директором МАГАТЕ і керівником Організації з атомної енергії Ірану (ОАЕІ) було підписано «Дорожню карту для прояснення минулих і сучасних питань щодо ядерної програми Ірану» [2]. Достовірних ознак проведення такої активності після 2009 р. МАГАТЕ не виявило, як і перевлаштування ядерного матеріалу на військові складові ядерної програми.

Після того як МАГАТЕ перевірило та підтвердило, що Тегеран привів свою ядерну програму у відповідність до прийнятих ним добровільних зобов'язань, 16 січня 2016 р. розпочалася практична реалізація Спільного всеосяжного плану дій.

Зовні Іран дотримувався своїх зобов'язань які були прописані у Спільному всеосяжному плані дій, дозволив МАГАТЕ використовувати прилади для онлайн-моніторингу ступеня збагачення урану. Формально всі вимоги МАГАТЕ в галузі збагачення та використання урану Іран виконував з дотриманням встановлених обмежень [11].

Іран припинив виробництво та випробування паливних таблеток з природного урану, тепловиділяючих елементів (твелів) для реактора. Всі раніше вироблені паливні таблетки з природного урану були поміщені на зберігання та під постійний моніторинг МАГАТЕ.

Якщо у 2016 р. кількість виробленої в Ірані важкої води перевищила норму, яка була прийнята у Спільному всеосяжному плану дій — 130 т, то наприкінці року надлишок важкої води у 11 т було вивезено з Ірану [17].

Як впливало з доповідей Генерального директора МАГАТЕ, перевірка та моніторинг ядерної діяльності в Ірані з початку дії реалізації Спільного всеосяжного плану дій до липня 2019 р. здійснювалися строго у відповідності до резолюції РБ ООН 2231. На цьому етапі ядерної іранської програми відбулося скасування низки односторонніх санкцій США та всіх обмежувальних заходів з боку Європейського Союзу.

Втім, після виборів нового президента США 8 травня 2018 р. Д.Трампом оголосив про вихід США із Спільного всеосяжного плану дій та відновлення режиму економічних санкцій щодо Ірану [14]. Це рішення пояснювалося Трампом постійним прагненням Ірану до створення ядерної зброї. У новій адміністрації наголошували, що всеосяжний план не позбавляв Тегеран доступу до урану, що створювало можливість з часом розробити ядерну зброю. Вказувалося також на неадекватність механізму контролю за ядерною діяльністю. Військові говорили про розробку Іраном балістичних ракет. Таким чином, американські санкції, які були скасовані у 2016 р., у листопаді 2018 р. було відновлено. Були введені обмеження на енергетичний сектор, судноплавство та суднобудування. ЦБ Ірану було відключено від міжнародної системи SWIFT.

Санкції США щодо Ірану торкнулися понад 700 іранських компаній та порядку 70 фінансових установ, національної іранської танкерної ком-

панії. Нові американські санкції ввели заборону на торгівлю іранською нафтою в листопаді 2018 р. В результаті у липні 2019 р. британськими морськими піхотинцями перехоплений супертанкер *Adrian Darya 1* (раніше *Grace 1*), що подорожував під прапором Панами. Судно підозрювалося в транспортуванні 2 мільйонів барелів сирої нафти з Ірану на нафтопереробний завод у Баньясі в Сирії [15].

Санкції США та ЄС мали економічний та фінансовий характер. Вони обмежили експорт продукції нафтогазового сектору ІРІ, а також імпорт дорогоцінних металів, вугілля та продуктів, які можуть бути використані для розвитку ядерної програми (наприклад, постачання графіту). Вони заборонили надавати фінансові кошти іранським банкам, нафтогазовим і судноплавним компаніям.

Виникає закономірне питання, наскільки виправдано було з боку США повернення до нового режиму санкцій. Існує низка непрямих доказів, які наводять на підозру, що Іран насправді має на увазі не лише мирну атомну технологію, а й військову програму. Іран обґрунтовує своє бажання мати повний паливний цикл прагненням бути незалежним від інших країн у мирній атомній енергетиці та невразливим для можливих зовнішніх санкцій. Практична частина іранської програми дозволяє припустити, що справді протягом багатьох років, порушуючи гарантії МАГАТЕ, Іран приховував будівництво ряду найважливіших атомних об'єктів.

Існує низка інших непрямих доказів, зокрема отримання Іраном документації про технологію виробництва напівсфер металевого урану, які застосовуються лише в ядерних боєприпасах. Крім того, Іран веде активну програму створення балістичних ракет дедалі більшої дальності. Ракети «Ше-хаб-3», які Іран вже випробував, мають дальність більше 1200 км, робота йде над створенням ракет із дальністю 3000 і 6000 км. Такий вид зброї здатний сягати Європи і навіть Північної Америки. Створювати такі носії військового призначення немає сенсу, якщо для них не буде ядерних боєзарядів [6].

В той самий час країни євротрійки, Китай та Росія не підтримали рішення США про вихід із Спільного всеосяжного плану дій. Євросоюз засудив цей крок і заявив про відсутність у Вашингтона повноважень в односторонньому порядку переглядати міжнародну угоду. У заяві ЄС зазначалося, що Спільний всеосяжний план дій працює та забезпечує досягнення мети: «гарантувати винятково мирний характер іранської програми».

У своїй основі політика ЄС визначається об'єктивним становищем і інтересами, що відрізняються від американських. Зобов'язання Європи щодо НАТО вимагають від європейських країн підтримувати США. Але Європа мусить враховувати нову етнічну реальність на континенті. Мусульманське населення (вже до 10%) може створити вибухонебезпечне середовище в Європі. Нове покоління іранських балістичних ракет серії «Ше-хаб» досягатиме території провідних європейських країн. Крім того, Євросоюз залежить від експорту нафти із зони Перської затоки (до 70% споживання).

Китай висловив розчарування американським рішенням і виявив зацікавленість у збереженні домовленостей, включаючи готовність до взаємодії з цього питання з іншими сторонами.

Позиція Китаю має свою меркантильну сторону. Китай до 20% своїх енергоносіїв отримує від Ірану та планує у майбутньому значно та послідовно збільшувати імпорт іранської нафти та газу, розробляти родовища та будувати трубопроводи. Пекін навряд чи одноосібно накладатиме вето на резолюцію РБ ООН, але зробить усе можливе, щоб зробити санкції суто символічними.

Найбільш важкими для Тегерана стали так звані вторинні санкції США — штрафні заходи для компаній, що ведуть бізнес із Іраном. Для захисту від американських санкцій європейських компаній, які співпрацюють з Іраном, розробили так званий блокуючий регламент. Проте створення Євросоюзом цього механізму зустріло труднощі з причини позиції США. Жодна з європейських країн не виявила готовності конфліктувати з американцями та зареєструвати на своїй території компанію для здійснення спеціального механізму розрахунків з Ісламською Республікою.

В цих умовах 8 травня 2019 р. Х.Рухані заявив, що, оскільки європейські учасники угоди не повною мірою виконують свої зобов'язання в економічній сфері, то для Ірану угода втратила сенс [9].

6 вересня 2019 р. Тегеран розпочав реалізацію третього етапу та відмовився від усіх своїх взятих зобов'язань щодо науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. Він інформував МАГАТЕ про монтаж та випробування з використанням природного урану та про початок удосконалення центрифуг.

У січні 2020 р. Іран відмовився від встановлених Спільним всеосяжним планом дій обмежень на кількість центрифуг, які можуть використовуватися для збагачення. Нова якість іранської ядерної програми мала цілком прогнозовані наслідки. Так, вже в лютому 2023 р. МАГАТЕ виявило, що Іран збагатив уран до 84%, це лише на 6% менше, ніж потрібно для створення ядерної зброї.

При цьому в умовах відсутності спільного політичного бачення перспектив нерозповсюдження ядерної зброї окреслилися контури такого собі «підкилимного ядерного альянсу» між Росією і Іраном. Після початку повномасштабного вторгнення Росії до України відбувся тристоронній саміт президентів Росії, Ірану та Туреччини. Саміт не приніс відчутних результатів, але він показав посилення діалогу між Москвою та Тегераном.

На зустрічах В.Путіна з іранським колегою Ібрагімом Раїсі та верховним лідером Ірану аятолою Алі Хаменеї та президентом Туреччини Р.Т.Ердоганом фактично було означено контури спільних інтересів. Насамперед відносини Росії та Ірану міцніли, оскільки Хаменеї підтримував агресію Росії проти України. При цьому Росія, з огляду на світову продовольчу кризу та антиіранські санкції, фактично уклала угоду — «Shahed-129 в обмін на продовольство» [9].

Необхідно визнати, що російсько-іранські зв'язки міцніли, а партнерство Росії та Ірану частково зумовлене зростанням потреби одне в одному на тлі їхньої стратегічної ізоляції від Заходу. Зустрічі російських та іранських високопосадовців безпрецедентно часто мали місце особливо у 2022 р. Так, поїздка Путіна на саміт у Тегерані та його перша поїздка

до зарубіжної країни за межами пострадянського простору ознаменувала п'ятий візит на високому рівні і другий президентський саміт між Росією та Іраном.

Посилилося російсько-іранське військове співробітництво. Щодо ядерної програми Ірану, то Путін підкреслив, що Росія відіграє важливу роль у відродженні співпраці МАГАТЕ із Іраном.

На цьому фоні поглиблення російсько-іранського співробітництва американці однозначно втратили важелі впливу на Іран та його ядерну програму. Так, державний секретар США Блінкен вважає, що Тегеран зараз прискорено нарощує потенціал своєї атомної технології. Він уточнив, що Іран знаходиться «швидше за тижні, ніж за місяці» від володіння достатньою кількістю збагаченого урану для створення атомної бомби.

Своє бачення проблеми висловила заступник Генсека ООН Розмарі Дікарло в ході брифінгу в Раді Безпеки про ядерну проблему Ірану. Вона зазначила, що перспектива повернення до повноцінного здійснення Плану дій щодо іранської ядерної програми, а також відповідної резолюції Ради Безпеки залишається «ілюзорною». Говорячи про обмежувальні заходи, що залишаються в силі, які викладені в додатку до резолюції 2231 (2015), заступник Генсека сказала, що вони діятимуть до жовтня 2025 р., якщо Рада не розпорядиться інакше.

З огляду на те, що ми зачепили проблему санкцій і підходили до генези розв'язання проблеми насамперед з позиції американської дипломатії, то цілком справедливо розглянути питання іранської ядерної програми в ключі китайської і російської позицій.

Так, КНР, яка володіє у Раді Безпеки правом вето, не виявляла великої активності. Така позиція має своє пояснення. Китай не стоїть перед регіональним загальнополітичним вибором: Захід або іслам, США або іслам. Релігійні ісламські аспекти цікавлять насамперед Росію і Євросоюз. Пекін, мабуть, найменше побоюється іранської ядерної програми. Сам Китай порівняно недавно, лише у 1992 р., ратифікував Договір про нерозповсюдження ядерної зброї і поки що не приєднався до всіх його механізмів і норм. До того ж Китай до 20% своїх енергоносіїв отримує від Ірану та планує у майбутньому значно збільшувати імпорт іранської нафти та газу шляхом участі у розробці іранських родовищ. Враховуючи зростаючу економічну роль Китаю зростаючу вагу у світовій політиці, його «м'яка лінія» щодо іранської ядерної програми буде заохочувати Іран до подальшого посилення військового потенціалу [4].

На цьому фоні російське керівництво систему двосторонніх відносин прагматично вибудовує на тлі формування стратегії протистояння антиамериканському глобальному лідерству. Саме тому існує програма російсько-іранського військово-технічного співробітництва. Так, у 2007 р. було укладено контракт на поставку зенітно-ракетних комплексів (ЗРК) до Ірану С-300, однак його реалізацію було призупинено через ухвалення Радою безпеки ООН у липні 2010 р. резолюції № 1929. Вона готувала передачу ІРІ сучасної зброї. Однак у 2015 р. президент Росії Путін заборонив поставку ЗРК С-300 до Ірану. Це стало можливим завдяки ходу переговорного про-

цесу «шістки» та IRI. У листопаді 2015 р контракт на поставку ЗРК С-300 набрав чинності, і у жовтні 2016 р. контракт було виконано.

У плані російсько-іранських торгових відносин слід сказати, що на кінець 2021 р. Російська Федерація та Ісламська Республіка Іран досягли нових домовленостей у сфері торгівлі з ЄАЕС. Сторони підписали Тимчасову угоду, що веде до утворення зони вільної торгівлі між Євразійським економічним союзом та Ісламською Республікою Іран. РФ з Іраном підписали угоди, згідно з якими Росія разом із країнами-учасницями ЄАЕС зможе брати участь у розробці 11 нафтогазових родовищ Ірану та розвивати міжбанківське кредитування [3].

Геополітичні реалії після початку повномасштабної агресії Росії проти України створили передумови для зближення Москви і Тегерана, активізації та розширення співпраці у військово-політичній, торговельно-економічній, науково-технічній та інших сферах.

Схожа політична оцінка військово-політичних загроз стимулюють російсько-іранські політичні консультації та розвиток військово-технічного співробітництва між двома країнами.

Так, активізувалися взаємні візити та контакти між Москвою і Тегераном на всіх рівнях та практично в усіх напрямках, у тому числі й по лінії міністрів економічного блоку. Найбільш предметною стала робота російсько-іранської Міжурядової комісії з торговельно-економічного співробітництва. Той факт, що головною рисою двостороннього діалогу став енергетичний сектор, нафтогазова сфера, лише свідчить про те, що Іран знову активізував свою ядерну програму. Так, ведуться роботи зі спорудження нових черг Бушерської АЕС та ТЕС «Сірік» у провінції Хормозган. Загальний обсяг капіталовкладень у реалізацію цих проєктів може становити близько 40 мільярдів доларів США.

На сьогодні відносини Росії та Ірану перетворилися на повноцінне оборонне партнерство. За інформацією Білого дому, дві країни розглядають можливість спільного виробництва бойових безпілотників. Про це у 2023 р. розповів офіційний представник Ради національної безпеки США Джон Кірбі. На сьогодні Тегеран постачає Москві безпілотники-камікадзе для ураження цілей в Україні. Спочатку сторони категорично заперечували цю інформацію, але незабаром українські території та об'єкти почали атакувати іранські БПЛА «Шахед-31» і «Шахед-36» [8].

Сьогодні військово-технічна співпраця між Росією та Іраном стала новим геополітичним фактором у глобальному діалозі Росії і Заходу. Росія фактично розпочала процес формування особливих відносин із Іраном, що надає новій якості змісту іранської ядерної програми. Сторони активно вели політичний діалог про підписання договору про довгострокову співпрацю між двома країнами, розробка якого розпочалася ще у січні 2022 р. Фактично світова спільнота стоїть на порозі «прориву» Іраном багаторічних санкцій і утворення в Азії нової геополітичної реальності, це союз світського авторитарного із теократичним режимом. Про появу нової геополітичної реальності свідчить факт закінчення підготовки договору про стратегічне партнерство. У липні 2024 р. на порталі президента

Росії появилося розпорядження про доцільність підписання такого договору. Агентство IRNA написало, що Володимир Путін та президент Ірану Масуд Пезешкіан домовилися підписати договір у жовтні на саміті БРІКС у Казані. Таким чином, санкційне коло, яке передбачало глобальну спільність у протидії іранській ядерній військовій програмі, фактично є розірваним.

Таким чином, до 2024 р. стало ясно, що ядерна угода СВПД від 2015 р. похована, а її реанімація практична є можливою. Після виведення Трампом США з угоди вже через рік у відповідь на дії Трампа Іран продовжив розвивати свою ядерну інфраструктуру та досяг нових результатів [15]. Фактично за параметрами якості та кількості центрифуг, кількості важкої води, кількості збагаченого урану Іран досяг нових якісних показників.

Сьогодні ядерна програма Ірану — це черговий «дамоклів меч», який може не лише знищити регіональну безпеку, а й потенційно запустити ланцюжкову реакцію глобальної війни. Головний висновок з іранської ядерної проблеми полягає в тому, що єдність позицій і взаємодія провідних держав, насамперед Євросоюзу, США, Китаю, і в тому числі Росії, є неодмінною умовою запобігання подальшому поширенню у світі ядерної зброї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Завада Я.І. Іранська ядерна програма в контексті світової та регіональної безпеки: дис. д-ра політ. наук. Львів, 2020. 248 с. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/d712c8a9-e804-4ec8-9356-815ee323993d/content>.
2. Іран і МАГАТЕ підписали «дорожню карту» // LB. UA. URL: https://lb.ua/world/2015/07/14/310869_iran_magate_podpisali_dorozhnuyu.html.
3. Кононенко М.Г. Еволюція зовнішньополітичної стратегії КНР у регіоні Перської затоки: дис. д-ра політ. наук. Київ, 2015. 239 с. URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/d03/dis_Kononenko%20M..pdf.
4. МАГАТЕ випустило нове попередження щодо ядерної діяльності Ірану // Militarnyi. URL: <https://mil.in.ua/uk/blogs/magate-vypustylo-nove-poperedzhennya-shhodo-yadernoyi-diyalnosti-iranu>.
5. Пентагон: Іран провів випробування ракети середньої дальності // Голос Америки 26.07.2019. URL: <https://www.golosameriki.com/a/iran-launch-missile/5016489>.
6. Albright D., Brannan P., Kelley R. Mysteries Deepen Over Status of Arak Reactor Project. Institute for Science and International Studies, August 11, 2009. URL: <https://isis-online.org/uploads/isis-reports/documents/ArakFuelElement.Pdf>.
7. As Russia Runs Low on Drones, Iran Plans to Step In, U.S. Officials Say. URL: <https://www.nytimes.com/2022/07/17/us/politics/drones-ukraine-russia-iran.html>
8. Grajewski Nicole. Russia and Iran Get Closer While Still Competing, Amid Balancing Act With Turkey. August 03, 2022. URL: <https://www.russiamatters.org/analysis/russia-and-iran-get-closer-while-still-competing-amid-balancing-act-turkey>.
9. Joint Statement on the Re-Imposition of US Sanctions Due to its Withdrawal from the Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA). Bruxelles, 06.08.2018. URL: <https://eeas.europa.eu/delegations>.

10. Report by IAEA Acting Director General «Verification and Monitoring in the Islamic Republic of Iran in Light of United Nations Security Council Resolution 2231 (2015)». GOV/INF/2019/10, September 9, 2019. URL: <https://www.iaea.org/sites/default/files/19/09/govinf2019-10.pdf>.
11. Report by IAEA Director General «Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran». GOV/2003/40, June 6, 2003. URL: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2003-40.pdf> (accessed 12.05.2020).
12. Report by IAEA Director General «Implementation of the NPT Safeguards Agreement and Relevant Provisions of Security Council Resolutions in the Islamic Republic of Iran». GOV/2011/54, September 2, 2011. URL: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2011-54.pdf>.
13. Shadow Government. A front-row seat to the Republicans' debate over foreign policy, including their critique of the Biden administration.
14. The Full Transcript of Trump's Speech on the Iran Nuclear Deal // The New York Times, 08.05.2018. URL: <https://www.nytimes.com/2018/05/08/world/middleeast/trump-iran-nuclear-deal.html>.
15. Trump Warns Iran Not To Restart Nuclear Program. URL: <https://www.rferl.org/a/iran-russia-european-powers-vow-uphold-nuclear-deal-without-us-trump-vows-tough-sanctions/29216532.html>.
16. Here's What to Expect Now That Trump Has Withdrawn From the Iran Nuclear Deal. URL: <https://foreignpolicy.com/2018/05/09/heres-what-to-expect-now-that-trump-has-withdrawn-from-the-iran-nuclear-deal>.
17. Verification and Monitoring in the Islamic Republic of Iran in Light of United Nations Security Council Resolution 2231 (2015). GOV/INF/2015/18, October 18, 2015. URL: <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov-inf2015-18.pdf>.
18. We apologize for the inconvenience... URL: <https://www.state.gov/state-gov-website-modernization>.

REFERENCES

1. Zavada Ya.I. (2020). Irans'ka yaderna prohrama v konteksti svitovoyi ta rehional'noyi bezpeky [The Iranian nuclear program in the context of global and regional security]. Lviv. 248 s. Retrieved from <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/d712c8a9-e804-4ec8-9356-815ee323993d/content> [in Ukrainian].
2. Iran i MAHATE pidpysaly «dorozhnyu kartu» [Iran and the IAEA signed a «road map»]. LB. UA. Retrieved from https://lb.ua/world/2015/07/14/310869_iran_magate_podpisali_dorozhnuyu.html [in Ukrainian].
3. Kononenko M.H. (2015). Evolyutsiya zovnishn'opolitychnoyi stratehiyi KNR u rehioni Pers'koyi zatoky [Evolution of China's foreign policy strategy in the Persian Gulf region]. Kyiv. 239 s. Retrieved from https://scc.knu.ua/upload/iblock/d03/dis_Kononenko%20M..pdf [in Ukrainian].
4. MAHATE vypustylo nove poperedzhennya shchodo yadernoyi diyal'nosti Iranu [The IAEA has issued a new warning regarding Iran's nuclear activities]. Militarnyi. Retrieved from <https://mil.in.ua/uk/blogs/magate-vypustylo-nove-poperedzhennya-shhodo-yadernoyi-diyalnosti-iranu> [in Ukrainian].

5. Pentagon: Iran proved ispytaniya rakety sredney dal'nosti [Pentagon: Iran tested a medium-range missile]. Golos Ameriki. 26.07.2019. Retrieved from <https://www.golosameriki.com/a/iran-launch-missile/5016489> [in Ukrainian].
6. Albright D., Brannan P., Kelley R. Mysteries Deepen Over Status of Arak Reactor Project. Institute for Science and International Studies, August 11, 2009. Retrieved from <https://isis-online.org/uploads/isis-reports/documents/ArakFuelElement.Pdf> [in English].
7. As Russia Runs Low on Drones, Iran Plans to Step In, U.S. Officials Say. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2022/07/17/us/politics/drones-ukraine-russia-iran.html> [in English].
8. Grajewski Nicole. Russia and Iran Get Closer While Still Competing, Amid Balancing Act With Turkey. August 03, 2022. Retrieved from <https://www.russiamatters.org/analysis/russia-and-iran-get-closer-while-still-competing-amid-balancing-act-turkey> [in English].
9. Joint Statement on the Re-Imposition of US Sanctions Due to its Withdrawal from the Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA). Bruxelles, 06.08.2018. Retrieved from <https://eeas.europa.eu/delegations> [in English].
10. Report by IAEA Acting Director General «Verification and Monitoring in the Islamic Republic of Iran in Light of United Nations Security Council Resolution 2231 (2015)». GOV/INF/2019/10, September 9, 2019. Retrieved from <https://www.iaea.org/sites/default/files/19/09/govinf2019-10.pdf> [in English].
11. Report by IAEA Director General «Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran». GOV/2003/40, June 6, 2003. Retrieved from <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2003-40.pdf> (accessed 12.05.2020) [in English].
12. Report by IAEA Director General «Implementation of the NPT Safeguards Agreement and Relevant Provisions of Security Council Resolutions in the Islamic Republic of Iran». GOV/2011/54, September 2, 2011. Retrieved from <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2011-54.pdf> [in English].
13. Shadow Government. A front-row seat to the Republicans' debate over foreign policy, including their critique of the Biden administration [in English].
14. The Full Transcript of Trump's Speech on the Iran Nuclear Deal // The New York Times, 08.05.2018. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2018/05/08/world/middleeast/trump-iran-nuclear-deal.html> [in English].
15. Trump Warns Iran Not To Restart Nuclear Program. Retrieved from <https://www.rferl.org/a/iran-russia-european-powers-vow-uphold-nuclear-deal-without-us-trump-vows-tough-sanctions/29216532.html> [in English].
16. Here's What to Expect Now That Trump Has Withdrawn From the Iran Nuclear Deal. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2018/05/09/heres-what-to-expect-now-that-trump-has-withdrawn-from-the-iran-nuclear-deal> [in English].
17. Verification and Monitoring in the Islamic Republic of Iran in Light of United Nations Security Council Resolution 2231 (2015). GOV/INF/2015/18, October 18, 2015. Retrieved from <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov-inf2015-18.pdf> [in English].
18. We apologize for the inconvenience... Retrieved from <https://www.state.gov/state-gov-website-modernization> [in English].